

Leraar, wie ben je

Door Merlijn Wentzel

Professor Geert Kelchtermans houdt in zijn bijdrage in de NIVOZ uitgave 'Leraar wie ben je?' een pleidooi voor het accepteren van de menselijke maat in onderwijs en opvoeding. Persoon en professie kunnen niet losgekoppeld worden en opvoeden is een morele activiteit, waarbij zelden hét goede antwoord op basis van wetenschappelijke kennis kan worden vastgesteld. De kwetsbaarheid die dat met zich meebrengt dient niet uitgebannen, maar juist gekoesterd te worden; de pedagogische relatie kan niet zonder. Een korte samenvatting van het artikel 'Narratief weten, zelfverstaan en kwetsbaarheid'.

Professionele biografie

In het leraarschap kan het 'wie' eigenlijk niet zinvol gescheiden worden van het 'hoe' en het 'wat'. Met andere woorden, wie iemand is als leerkracht, maakt evengoed deel uit van haar kennisbasis als wat zij kan of weet. Daarom vormt de professionele biografie een krachtige insteek om zicht te krijgen op de kennisbasis van (toekomstige) leraren. Het gaat daarbij niet zozeer om de feiten, maar om de manier waarop deze door de betrokkenen geïnterpreteerd zijn en betekenis gekregen hebben. Het handelen en denken van leerkrachten in het heden wordt in belangrijke mate bepaald door ervaringen uit het verleden en verwachtingen van de toekomst. Leerkrachten ontwikkelen gedurende hun loopbaan een persoonlijk interpretatiekader; een geheel van cognities dat fungeert als bril waardoor ze hun werk als leraar waarnemen, er betekenis aan geven en erin handelen.

Kwetsbaarheid

Door de verstrengeling van zelf en kennis is de professionele 'know how' van leerkrachten nooit een onbetwiste, technische onderbouw op basis waarvan ze hun dagelijkse acties en keuzes kunnen legitimeren. Opvoeding en onderwijs zijn nooit louter instrumenteel, er is altijd een morele component. In elk oordeelsmoment is altijd impliciet de vraag aanwezig; doe ik hiermee recht aan de educatieve behoefte van de lerende die aan mijn zorg is toevertrouwd? Gemaakte keuzes kunnen altijd betwist worden door de vraag te stellen 'wat is goed?' en leraren kunnen nooit een absolute rechtvaardiging inroepen (bijvoorbeeld 'wetenschappelijk onderzoek heeft bewezen dat...'). Er is nooit één goed antwoord en het antwoord dat deze keer goed is, hoeft dat de volgende keer niet weer te zijn. Dat maakt dat het leraarschap wordt gekenmerkt door kwetsbaarheid. Anders dan wat voorgesteld wordt in discussies over opbrengsten, effectiviteit en efficiëntie, stelt Kelchtermans voor deze kwetsbaarheid te accepteren of zelfs te koesteren. Men kan niets anders doen dan leerkrachten bemoedigen die kwetsbaarheid onder ogen te zien en uit te houden: steeds opnieuw uitgedaagd te zijn tot inschatten, oordelen en handelen, dat steeds opnieuw gekritiseerd kan worden. De kwetsbaarheid is een structureel kenmerk van de pedagogische relatie, er is geen ontkomen aan.

Het 'pedagogische'

Toch mag die kwetsbaarheid volgens Kelchtermans niet als negatief gezien worden. Kwetsbaarheid is immers tegelijkertijd een voorwaarde om het 'pedagogische' te laten plaatsvinden in de relatie tussen leerkracht en leerling.

Omdat de pedagogische relatie er een is tussen mensen, is ze niet helemaal inzichtelijk, stuurbaar, voorspelbaar of instrumentalisierbar. Ze vraagt om ethisch en dus kwetsbaar engagement en daardoor opent ze de mogelijkheid voor het pedagogische om plaats te vinden. Wanneer dit gebeurt ervaart de leerkracht dat zij werkelijk een verschil maakt als persoon in het leven van de leerling. Terwijl kwetsbaarheid dus soms onmacht, (zelf)twijfel, schaamte en schuldgevoelens meebrengt, maakt ze ook vreugde, trots en een gevoel van persoonlijke vervulling (existentiële zinervaring) mogelijk. Kwetsbaarheid is dan ook niet alleen een conditie die men dient uit te houden, maar tevens een die men dient te erkennen en zelfs koesteren.

Bovenstaande analyse leidt tot de conclusie dat professioneel leraarschap impliceert dat men voortdurend het eigen persoonlijk interpretatiekader dient te bevragen en verder te ontwikkelen. Dit kan door middel van reflectie (het menselijk vermogen om zichzelf en het eigen handelen bewust en doelgericht tot voorwerp van nadenken te maken). Anders gezegd: professioneel ontwikkelen als leerkracht betekent het voortdurend bevragen, verdiepen, verfijnen, bijstellen van je 'weten'.

Literatuur:

Luc Stevens (red). *Leraar wie ben je?* (2008) Apeldoorn, Garant. Bijdrage van Geert Kelchtermans *Narratief weten, zelfverstaan en kwetsbaarheid*. (p 13 – 23).

Merlijn Wentzel / m.wentzel@xs4all.nl
Docent Pedagogische Tact bij het NIVOZ